

(Szépirodalmi könykiadó, 1958.)

Összefoglaló verseskötet, — anyagában két rendező elv érvényesül: az időrendi és a tematikus. A versek nagyjából keletkezésük szerint következnek, de valóban csak nagyjából, mert a költő előző két kötetének (*Bárány*, 1947, *Vissza az emberig*, 1949) anyagából kihagyott néhány verset, viszont a régiek közé újakat illesztett, és az egyes verseket, nagy esztétikai önismeretet árulva el, csekély időrendi cserével ciklusokba rendezte.

Ha Szabó Magda költészetét legfontosabb eszméire akarnánk egyszerűsíteni, ez a humanizmus és értelem eszméje lenne. De ez a költészet sokkal gazdagabb és összetettebb annál, hogy összefüggéseiből ki lehetne szakítani. Hiszen éppen értelem és humanizmus jelentősége is gyakran elválaszthatatlan Szabó Magda eszmevilágában. Az ész tiszta nevében úzi el a háború rémképeit, és háborús szorongásai bontakoznak kollektív méretű körképbe:

És láttam, hogy vonultak kis szekéren
a városok falukba s a faluk
városba, s hogy vezette vak gebéjük,
rá sem tekintve arra, kit vezet,
a háború.

Szilfán halat, 29. l.

És minden emberellenest elutasító racionalizmusából születtek költői humanizmusának olyan tanúbizonyságai, mint — többek között — a Radnóti emlékének ajánlott *Elysium*, az emberiség sorsáért aggódó *Ha édesedik az ecet*, könyörgése az emberi méltóság megmaradásáért, a *Vers János születésnapjára*, vagy a mindennapunk közös gondját kifejező *Béke*:

Őleld magadhoz, Niobe,
Világ!
Talán megtarthatod.
Tartsátok fejetek fölé,
ti vándorló napok,
mereszd ki körmöd, szelid fenevad;
ki szoptatod,
s fonódjatok köré sövényként,
kik érte haltatok!

Béke, 53.

Szabó Magda poézisében a humanista élmény és racionalista világnézet így hordozza egy mélyértelmű demokratizmus jelentését. Nem véletlen, hogy világnézeti megnyilatkozásait gyakran öltözteti a legősibb humanitás, az antikvitás képeinek és stílusának

*A kötet jelentőségére való tekintettel következő számunkban hélyet adunk Sik Csaba ismertetésének is. (A szerk.)

formájába. Pl. az európai civilizáció sorsát Zeus és Europa királylány mitoszának egy bensőségebb tartalmú változatában fejt ki.

Gondolkodásának focijai, humanizmus és értelem, költészetének három nagy ihletkörét világítják meg: az életrajzit, a közvetlen önvizsgálatot és panteista természet-líráját. Egész költészetét áthatja intellektualizmusa, de különösen az első két ihletkörnek, a személyes vallomásnak és önelemzésnek, vannak érintkezési pontjai Szabó Magda lírájában. A három ihletkör egyszersmind költői fejlődését is jelzi.

Szabó Magda életrajzi vonatkozású versei nem tematikusak, nem egyetlen anekdotát dolgoznak föl, — adott pillanatban végigfutnak egy egész élethelyzeten, mint pl. a *Segítség* vagy a nagyszerű *Bárány*. Ezekben a versekben nagy szerep jut a költői értelmű kibeszélésnek, és dikciójuk is — nem egyszer tegezű formában — a vallomás eleven közvetlenségét őrzi. A felszálló emlékképeket a *Freskó* szerzőjének sok részletszépségeit is kínáló, fanyarul pontos megfigyelő készsége fogja össze:

Mészárosok, piros kötényben,
motoznak marhák belsejében:
haruspexek. Csak immel-ámmal
törődnek a vevő bajával;
mind önfényétől vaksi pap:
a *szertartás* a fontosabb.

Koponyákat, násfát, korcsolyákat 8. l.

Életrajzi verseinek funkciója tehát a belső vegetáció éltetése; az emlékek és sorsforduló-élmények áramlásának éppen az említett realizmus szab medret, vagy ahogy maga a költő fogalmazza meg: „szorítom képét a világnak, — mint aki botot vág magának, — és arra dől, ha lép, — hisz talpa alatt önmaga — csúszósabb, mint a jég.” (*Szörnyeteg*, 134.) De ennek a lélek végtelenét idéző és mondatsorokban hullámzó művészi szemléletnek a költői látomások a kilátói. Nem romantikus vízióról, hanem klasszikus világosságú, horatiusi élességű, képekről van szó. Egy-egy látomásában benne van az addigi gondolatlor szentenciával felérő képbe tömörítése, ugyanakkor az élmény mélységének vonzását is éreztetni tudja:

A kéz, mely összefogta földünk
négy csücskét, s úgy kirázta
rongyként, hogy a semmibe hullt
az ember meg a háza,
pihen.

Nálunk hatalmasabb takácsok, 39. l.

Talán legkevésbé otthonosan merőben intellektuális verseiben mozog, — ezért halványabb a többinél a *Vissza az emberig* ciklus. A *Ketrec*, *Érik az értelem*, *Nem vár angyalokat* s még néhány vers tárgya maga az értelmi élet. Szabó Magda, noha elsődlegesen racionális alkat, ezen a korlátozott területen nem tudja kifejteni képalkotó gazdagságát, dikciójának bőségét és kivált látomásaiban indázó érzelmi gazdagságát. Ahol ezek az elemek intellektuális musáival együtt vannak jelen, legegységesebb hangú verseit alkotja. Ahol analitikus racionalizmusa egész lelkifolyamaton fut végig, mint pl. a *Lehullsz, mint sebről* c. versben a multba tűnt gyerekeknek a felnőttben folytatódó létén, még névtelen, árnyalatnyi belső jelenségeket tud névvel és alakokkal felruházni. „Merülj szemembe, mely nyitott — pupillával is csukva van, — Özön, térj partjaid közé, — pihenj meg bennem, Nyugtalan!”

Szabó Magda költői fejlődésének legújabb szakasza természetlírája. Amikor a *Pocsolyá-ról* vagy a *Fá-ról* ír, akkor is elsősorban a költő fontos, de ezekben a versekben a látomás kiterbélyesedik, kiszorítja az anekdotikus elemeket, és a természet egy-egy meglevenedett jelensége a panteizmus törvényeivel tölti meg a költő világát. A természetben való feloldódás megnyugvás is, és amikor azt olvassuk:

Azt kérdezed, hogy ki vagyok,
micsoda kis lélek vagyok,
ki ablakodon kopogok,
és mint a gránát, tüzelek,
és lengek-ingok-libegek,
és hámba fogom a szelet,
és hintálom a levelet,
összekuszálom a leget.

s azt a suhogó szövetef,
amit a hajnal tereget,
min villogás az erezet,

akkor nem tudjuk, a természet cikázó tüne-ményét ismertük-e meg, vagy a szabad lélek korlátlan röppenésének voltunk-e tanúi? *Eső*, *Madár*, *Tó*... Még a címek is az angol romantika hagyományait, főként Shelley-t idézik meg. Nem méltatlanul szerepel itt az ő neve akkor sem, amikor Szabó Magda nyelvi teremtő erejére, rimes szabadverseinek meg-megújuló zenéjére gondolunk. Ahogy a hosszabb-rövidebb mondatok egymásutánját az elemek élete, a tapasztalás újjongása alakítja, úgy hajlik-emelkedik ritmusainak lélekzetvétele is. De Szabó Magda természetlírájának panteizmusa, ha áttételesen is, antropomorfabb, mint elődeié, hiszen poézise jellegzetesen modern, huszadik századi. Ahogy a *Tó*-ra rácsap a tél szigora, s a víz zúgolódva húzódik össze és boldog korának perzselő egy-szeműjét hívja, az valóságos dráma, még ha sorsa a ritmusok egész zenekarán szólal is meg.

A látomás érvényének ez a kiterjesztése és az egyén gondjainak eggyé válása a természetével Szabó Magda új költői korszakának legjelentősebb eredménye. Hangjának egyéni színezetét ars poeticá-ja is elmélyíti: ellentétben több neimzedéktársával, nem a kimunkált, kikalapált megfogalmazások híve, hanem a lírai spontaneitás Petőfi óta megszakítatlan hagyományának híve. Sajátos költői módszer, — mindez az intellektus mélyebb rétegeinek feloldására épp úgy alkalmas, mint az érzések széles skálájú, humanisztikus kifejezésére.

Rába György

KARÁCSONY BENŐ : NAPOS OLDAL.

Szépirodalmi Könyvkiadó. 1958. **A MEGNYUGVÁS ÖSVÉNYEIN.**
Állami Irodalmi és Művészeti Könyvkiadó. Bukarest. é. n.

Karácsony Benőnek egymásután két könyve jelent meg a magyar-román közös könyvkiadás keretében. Egyik a harmincas években nálunk is eléggé ismert *Napos oldal*, a másik pedig ennek folytatása, Karácsony Benő posztumusz műve, mely nálunk most első ízben jelent meg, *A megnyugvás ösvényein*.

Régen várjuk, hogy a magyar könyvkiadás felelevenítse a két háború közti erdélyi irodalomnak azokat az időálló értékeit, melyeket az elmúlt évtizedben méltatlanul

hanyagolt el mind könyvkiadásunk, mind irodalomtörténetírásunk. Helyes és megnyugtató, hogy ezt a méltatlanságot először Erdélyben vetették fel: az *Utunk* 1957-ben folyt ankétján, mely *Nézzünk szembe* címmel vett sorra néhány elfeledett erdélyi író, hogy marxista szemmel újra értékelje őket. Feltehetően ennek az ankétnak nyomán figyelt fel a magyar-román közös könyvkiadás Karácsony Benőnek, a régebben népszerű polgári humanista elbeszélőnek műveire is, melyeknek a mi korunk számára is van mondanivalójuk.